

певної вікової групи учнів; відповідність віковим і психологічним особливостям школярів; відповідність тексту та ілюстрацій підручника основним психолого-педагогічним вимогам тощо. Підручник є засобом мотивації здобувачів освіти до навчання та формування в них вміння самостійно вчитися.

Список використаних джерел

1. Буринська Н. М. Створення українського підручника нового покоління. *Освіта України*. 2002. № 25 (8). С. 6.
2. Інструктивно-методичні матеріали для проведення експертами експертиз електронних версій проектів підручників. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/prozatverdzhennya-instruktivno-metodichnih-materialiv-dlya-provedennya-ekspertami-ekspertiz-elektronnih-versij-proektiv-pidruchnikiv>
3. Кодлюк Я. П. Теорія і практика підручникотворення в початковій освіті: підруч. для магістрантів та студ. пед. ф-тів. Київ: інформаційно-аналітична агенція «Наш час», 2006. 368 с.
4. Нова українська школа. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>
5. Проблеми сучасного підручника: зб. наук. праць. Київ: Педагогічна думка, 2015. Вип. 15. Ч. 1. 370 с.
6. Психолого-педагогічна експертиза: хрестоматія / упоряд.: С. П. Дерев'яноко, Ю. В. Примак. Чернігів: Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка, 2021. 280 с.

ДОСЛІДЖЕННЯ ДИНАМІКИ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ ЩОДО СИТУАЦІЇ В ОСВІТІ ЯК ІНСТРУМЕНТ НАЛАГОДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОГО ДІАЛОГУ З СУСПІЛЬСТВОМ

Гриценко Л.І. (ORCID ID: 0000-0002-0055-2185),

Імшенецька І.А. (ORCID ID: 0009-0009-6037-346X)

В публікації наголошується на важливості досліджень динаміки громадської думки з питань освіти. Зазначено, що відстеження ставлення громадян до певних освітніх процесів дозволяє вчасно помітити і скоригувати управлінські рішення або пояснити їхню доцільність.

Підкреслюється значущість довіри з боку громадян як чиника підтримки освітніх перетворень. Представлені посилання на результати досліджень громадської думки та технології її формування із застосуванням соціально-психологічних технологій.

Ключові слова: громадська думка, ставлення, освіта, діалог.

The publication emphasizes the importance of public opinion research on education. It is noted that monitoring the attitude of citizens to certain educational processes allows timely notice and correction of certain administrative decisions or to explain their expediency. The importance of trust on the part of citizens as a means of supporting educational transformations is emphasized. References to the results of public opinion research and the technology of its formation with the use of socio-psychological technologies are presented.

Key words: public opinion, attitude, education, dialogue.

З точки зору соціальної психології діалог є важливою сутнісною основою соціальної взаємодії, яка формує соціальний простір, зокрема й освітній. Соціальний простір охоплює як безпосередній простір соціального буття, так і опосередкований простір об'єктивної даності: традиції, усталений уклад, ментальні настановлення, вироблені і закріплені в суспільній свідомості [2, с.4]. До останнього можемо віднести і феномен «громадської думки», важливим об'єктом якої є освіта, як найбільший сегмент гуманітарної сфери суспільства. Об'єктами громадської думки прийнято називати ті події і явища, з приводу яких вона складається. До сфери освіти так чи інакше є причетними понад 2/3 населення країни і їх, на думку М. Слюсаревського, більшою чи меншою мірою можна уважати учасниками освітнього процесу. Всі вони так чи інакше колись переживали чи нині переживають і певним чином осмислюють досвід взаємодії з системою освіти. М. Слюсаревський стверджує, що всіх їх правомірно розглядати як потенційних носіїв громадської думки про освіту. Адже практично кожен навчається чи навчався хоча б одному, а то і в кількох

зкладах. Що розширює генеральний масив до обсягів «широкої громадськості», оскільки в масах «знаходять резонанс процеси, що відбуваються в освітній сфері». [3, с.9]

На глобальному рівні у високорозвинених прогресивних країнах державна політика від уявлення про освіту як «витратне соціальне благо та безповоротну статтю видатків» переходить до розуміння освіти як продуктивного чинника сталого розвитку, умови забезпечення конкурентоспроможності країн у охопленому процесами глобалізації світі [там же]. Це супроводжується процесами модернізації та реформування освітньої сфери, які активно впроваджуються і в Україні.

Ковідні локдауни та наступна широкомасштабна російська агресія спричинили додаткові виклики, але не призупинили модернізаційні процеси. Освіта, попри все, є чинником суспільного розвитку, а громадська думка про неї стає чинником суспільних перетворень [там же, с.10].

На жаль, увагу ЗМІ та інтернет-медіа, котрі в епоху цифровізації та глобального інтернету є потужними модуляторами уявлень громадян про все і вся, в тому числі і про освіту, привертають переважно скандальні чи конфліктні питання, які часто тісно ув'язуються із боротьбою політичних сил. На цьому тлі одним із джерел достовірної інформації є моніторинг громадської думки незаангажованими структурами. Одним із них вже багато років поспіль є започатковане М. Слюсаревським з 2000 року лонгітюдне дослідження громадської думки щодо проблем освіти та заходів з її реформування, яке проводиться Інститутом соціальної та політичної психології НАПН України. Опитуються не менше 2000 респондентів за вибіркою, що репрезентує населення України віком від 18 років і старше. При цьому застосовується принцип опуклої вибірки, що дає змогу опитувати працівників освіти у квоті, достатній для статистично коректних висновків. Похибка вибірки не перевищує 3,2%. [5].

Дані моніторингу дозволяли робити неупереджені висновки щодо динаміки громадської думки з питань освіти та її взаємозв'язку із суспільними процесами. Так, недостатня поінформованість громадян про те, що відбувається в освітній сфері в умовах динамічних політичних процесів початку тисячоліття, приводила до того, що державна політика в сфері освіти трактувалася громадянами, які отримували інформацію здебільшого із вторинних джерел (в тому числі і самими освітянами), поверхово і тендеційно, без розуміння цілей і завдань, які ставилися перед освітянською сферою. Із зростанням поінформованості щодо її змісту та завдань громадяни все більше утверджувалися в «наведенні порядку» в освіті, що супроводжувалося повільним, але постійним зростанням «позитивного ставлення» при досить низьких оцінках «якості освіти». Загалом ставлення громадськості залишалося поляризованим і великою мірою невизначеним. І лише з другої половини 2010 років громадськість почала активно схилитися до потреби реформування освіти [4, с.249-250]. Причому епізодичні вкиди в ЗМІ різних «зрізів» громадської думки щодо все ще часто носили маніпулятивний характер. Неоднозначність ставлення до окремих освітніх нововведень переносилося і на ставлення до освітніх змін загалом. Дані опитувань засвідчили, що навіть через 10 років потому ставлення до окремих положень реформи загальної середньої освіти залишалися суперечливими і далекими від підтримки, під якою ми розуміємо не лише прихильність, а й активну дієву залученість до процесів реформування. З урахуванням актуальності потреби в суспільному діалозі науковцями інституту розроблялися соціально психологічні технології взаємодії учасників освітнього процесу як інструмент забезпечення такої підтримки. Розбіжності в обізнаності щодо процесів реформування та розумінні стейкхолдерами його процесу та завдань, упереджене ставлення до переважно рекомендованих згори засобів часто призводили до неприйняття та суперечок. Причому всупереч відомій примовці «в

суперечці народжується істина», в протистоянні сторін відбувається не пошук рішень, а постійне підшукування аргументів для обстоювання власної думки кожною із сторін, і замість діалогу розбіжності позицій лише поглиблюються. Отже постійне «підігрівння» ситуації з апровадженням освітніх змін в Змі, під тиском згори без достанього роз'яснення мети і сесу пропонованих перетворень не зближувало, а, навпаки, розділяло, поляризувало учасників аж до крайніх позицій щодо стану освіти та змін, що супроводжують її реформування. Особливо такий ефект спрацював на фоні виборчої кампанії 2019 року, де тема освіти та реформ взагалі торпедувалася опонентами і слугувала засобом політичних маніпуляцій. Це привело до разового за весь період моніторингу помітного зниження рівня підтримки на фоні загалом повільного, але постійного приросту частки осіб, котрі позитивно ставляться до освіти та запроваджуваних реформ. Так само даними всеукраїнських репрезентативних опитувань, що проводяться Інститутом соціальної та політичної психології НАПН України в рамках моніторингу громадської думки щодо проблем освіти та заходів з її реформування, зафіксовано суттєвий вплив, який справляв чинник довіри українців до влади та відповідних органів управління освітою [3]. Після революції Гідності, наприклад, спостерігався значний приріст частки громадян, які довіряли державі в проведенні системних змін.

Один із складних етапів у діалозі суспільства і держави пов'язаний із вимушеним запровадженням дистанційної освіти в час ковідних локдаунів. Негатив спричинявся недовірою громадян до якості навчання поза навчальною аудиторією і контакту з педагогом, яку добряче підігрівали самі освітяни, частина з яких заперечувала можливість отримання якісної освіти таким шляхом. Але більшою мірою негативно вплинули випадки імітації дистанційного навчання через брак засобів у дітей та вчителів, відсутність напрацьованих технологій та випадками недоброчесного ставлення до онлайн-навчання як учнів, так і вчителів. Зафіксовані негативні

зміни в громадській думці мали здебільшого психологічний характер, що потребувало інтенсифікації діалогу з приводу кроків, які реально здійснюються державою та територіальними органами управління задля вирішення «засвічених» негативних тенденцій в освіті, які фіксувалися в уявленнях громадян.

Дослідження динаміки громадської думки сприяє збільшенню у респондентів довіри за рахунок ефекту «вислуховування», дозволяє враховувати настрої громадян в коригуванні управлінських рішень, своєчасно розробляти та впроваджувати заходи інформаційного, роз'яснювального характеру направленої дії, проводити громадські слухання чи забезпечувати зворотній з'язок з громадськістю з поясненням причин, цілей в тому числі і вимушених непопулярних рішень. Досвід пілотування науковцями інституту соціально-психологічних технологій в формуванні позитивного ставлення до змін та підтримки освітніх реформ підтвердив необхідність діалогу з громадою нез позиції всезнаючого «зверху», а через прийняття і обговорення існуючих уявлень, їхнє збагачення і трансформацію в процесі активного діалогу.

Список використаних джерел

1. Гриценко Л. І. Соціально-психологічне супроводження діалогу між учасниками реформування загальної середньої освіти : методичні рекомендації. / Л. І. Гриценко, О. М. Капустюк ; Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. Кропивницький : ІмексЛТД, 2022. 76 с.
2. Проблеми освітньої галузі у дзеркалі громадської думки : Довідковий бюлетень. Вересень ' 2021 / За ред. М. М. Слюсаревського ; Упоряд. Л. П. Черниш. К., 2021. 44 с.
3. Слюсаревський М. Громадська думка і горизонти освіти / Микола Слюсаревський. Київ : Талком, 2024. 352 с.
4. Слюсаревський М. М. Соціальна ситуація в Україні: особливості відображення трансформаційних процесів у громадській думці (2014–2018) : довідник / Гуменюк О. І., Дворник М. С., Черниш Л. П. ; Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. Київ : Талком, 2019. 272 с.